

ICOMOS SWEDEN

Box 56029

102 17 Stockholm

Vindkraftverk inom Södra Ölands odlingslandskap

Bakgrund

Vid Världsarvskommitténs möte år 2000 fattade Unesco beslut om att skriva in Södra Ölands odlingslandskap på listan över världsarv.

Unescos motivering

”Södra Ölands odlingslandskap är präglad av dess långa kulturhistoria och anpassningen till de naturliga förutsättningarna i form av platsens geologi och topografi. Södra Öland är ett unikt exempel på mänsklig bosättning där de olika landskapstyperna på en enskild ö tagits tillvara på ett optimalt sätt.”

ICOMOS SWEDEN har nu i en skrivelse till Länsstyrelsen i Kalmar län framfört bedömningen att aktuella vindkraftsetableringar vid Albrunna, Kastlösa Södra och Ventlinge skulle innebära en påtaglig skada på de kulturvärden som konstituerar världsarvet ”Södra Ölands odlingslandskap.

Länsstyrelsens synpunkter

Länsstyrelsen delar ICOMOS oro för att den storskaliga vindkraftsutbyggnaden på Södra Öland riskerar att orsaka allvarlig skada på områdets exceptionellt höga natur- och kulturvärden och därmed även kunna orsaka påtaglig skada på Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap. Länsstyrelsen har i ett remissvar till Energimyndigheten om vindkraft till havs i oktober 2011 påtalat *”att det låglänta öländska landskapet och de vidsträckta utblickarna där land och hav flyter ihop, är ytterst känsligt för storskaliga inslag. För att bevara värdena knutna till Ölands öppna landskap – med dess rikedom av unika kulturmiljöer, vidsträckta kulturmarker och med havet ständigt närvarande – krävs därför i princip att utblickarna hålls helt fria från vindkraftverk, särskilt*

utanför södra och norra udden och mot öster.” ”De berörda områdena representerar utöver sina höga och särpräglade kulturmiljövärden, unika, turistiskt betydelsefulla och välkända upplevelsevärden som inte kan kompenseras om de försvinner. ”

Aktuellt regelverk

Alla svenska världsarv förvaltas i enlighet med gällande svensk lagstiftning, främst miljöbalken, kulturminneslagen och plan- och bygglagen. Hela Öland är med hänsyn till sina natur- och kulturvärden av riksintresse enligt 3 och 4 kap miljöbalken. Områden av riksintresse är inte formellt skyddade men en exploatering får inte påtagligt skada områdets natur- och kulturvärden. De kulturvärden som konstituerar världsarvet ”Södra Ölands odlingslandskap” sammanfaller med gällande riksintressen och ska därför skyddas från påtaglig skada enligt 3 och 4 kap miljöbalken.

Byggande av vindkraftverk omfattas av olika regler i miljöbalken och/eller i plan- och bygglagen beroende på omfattning och storlek. Större vindkraftsetableringar kräver alltid tillstånd från Länsstyrelsen. Länsstyrelsen har i dagsläget inte fått in några tillståndsansökningar beträffande Albrunna, Kastlösa Södra och Ventlinge.

Vindbruksplan

Borgholms och Mörbylånga kommuner har under hösten 2011 antagit en gemensam vindbruksplan för hela Öland. Planen är baserad på det planeringsunderlag som Ölandskommunerna, Regionförbundet och Länsstyrelsen i Kalmar län presenterade under våren 2009. Vindbruksplanen är ett tematiskt tillägg till de kommunövergripande översiktsplanerna. Dokumentet är inte juridiskt bindande men vägledande inför prövning av ärenden enligt miljöbalken och plan- och bygglagen. Vindbruksplanens syfte är att påvisa områden lämpliga för vindkraftsetablering men även områden som bör lämnas helt fria från etableringar.

Det är viktigt att den kommande vindkraftsutbyggnaden styrs på ett sådant sätt att prioriterade natur- och kulturmiljöer lämnas orörda till värde för såväl kommuninvånare som besökare och turister. Vindresurserna ska nyttjas så optimalt som möjligt samtidigt som de negativa miljöeffekterna ska minimeras. Vidare är syftet med vindbruksplanen att klargöra och förankra riktlinjer för utformning, lokalisering och prövning för att på så sätt förenkla processen vid handläggning av vindkraftsärenden.

I Mörbylånga kommuns del av vindbruksplanen framgår att Stora Alvaret hyser så stora natur- och kulturmiljövärden att större byggnationer

omöjliggörs. Natur- och kulturvärden skall värnas i synnerhet genom prioritering av jordbruk och fortsatt beteshävd. Vidare anges att även Ottenby och Ölands södra udde hyser så stora natur- och kulturvärden att större exploateringen ej är möjliga. Sjömarker på östra sidan berörs av Naturvårdens riksintresse *Östra Ölands Strandängar* och bör med hänsyn till riksintresset, det rika fågellivet och på grund av vikten av *tysta miljöer* bevaras fritt från vindkraft. Stora delar av världsarvet sammanfaller med dessa områden och är därmed helt skyddade.

Mörbylånga kommuns tio utredningsområden har delats upp i föreslagna och alternativa områden. Albrunna norra och Ventlinge tillhör gruppen föreslagna områden medan Kastlösa södra är ett alternativt område. En etablering i ett alternativt område kan, enligt vindbruksplanen, enbart ske om det näraliggande föreslagna området ej exploateras. Albrunna södra har bedömts olämpligt för framtida vindkraftsutbyggnad.

Det flacka öländska landskapet ställer höga krav på noggranna studier från närliggande värdefulla miljöer, både vid nyetablering av vindkraftverk och vid generationsväxling. Mörbylånga kommun är väl medveten om att verkens totalhöjd kommer att öka vid en generationsväxling och att omgivningspåverkan måste studeras i ett betydligt större område. I Kastlösa södra finns idag 16 verk och ett generationsskifte är enligt vindbruksplanen här endast möjligt om en etablering i Kastlösa norra inte är genomförbar. Utanför föreslagna områden ska ingen ny storskalig vindkraftsetablering medges. Mindre befintliga grupper utanför utpekade områden bör inte heller utökas om det inte särskilt finns stöd för det i översiktsplanen. Gårdsverk eller småskalig vindkraft bedöms inte störa eller påtagligt beröra vare sig bebyggelse- eller boendemiljöer, natur- och kulturvärden eller landskapsbilden om verken lokaliseras efter platsens karaktäristiska egenskaper.

ICOMOS/IUCN:s besök

Under hösten 1998 besöktes södra Öland av dr Henry Cleere, ICOMOS och dr Harald Plachter, IUCN. ICOMOS och IUCN är UNESCO:s expertorgan för kulturmiljö- respektive naturmiljöfrågor. Vid besöket deltog även representanter från Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Länssstyrelsen i Kalmar, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och Mörbylånga kommun. Syftet med ICOMOS/IUCN:s besök var att de skulle bedöma möjligheterna för södra Öland att kvalificera sig som världsarv. Frågan ställdes då om huruvida en framtida vindkraftsutbyggnad stod i konflikt med en världsarvsutnämning. Enligt dr Cleere förelåg inga intressekonflikter. Utgångspunkt för diskussionen var de vindkraftverk som redan då fanns vid Grönhögen. Sedan dess har

en generationsväxling skett inom vindkraftsindustrin som innebär betydligt högre verk än de som fanns 1998.

Länssstyrelsen stöder utbyggnad av vindkraft, under förutsättning att verken inte lokaliseras till områden med mycket höga natur- och kulturvärden, påverkar friluftsliv och landskapsbild i oacceptabel omfattning eller orsakar påtaglig skada på riksintressen. Länssstyrelsen delar ICOMOS uppfattning att den storskaliga vindbruksindustrin innebär stora risker för upplevelsen av det öländska landskapet. Länssstyrelsens bedömning är att riktlinjerna i vindbruksplanen måste tillämpas ytterst strikt för att världsarvet "Södra Ölands odlingslandskap" inte ska skadas av de nu aktuella vindkraftsetableringarna.

Deltagande

Beslut har fattats av tf landshövding Anne-Li Fiskesjö efter föredragning av länssarkitekt Kerstin Ainouz. I den slutliga handläggningen av ärendet har även avdelningschefen för förvaltningsavdelningen Eva Brynolf, avdelningschefen för natur- och miljöavdelningen Karin Bergman, länsantikvarie Kjell-Håkan Arnell, chefen för samhällsbyggnadsenheten Birgitta Eriksson, världsarvssamordnaren Ann Moreau, naturvårdshandläggare Kicki Ringdahl och miljöskyddshandläggare Mikael Nilsson deltagit.

Anne-Li Fiskesjö

Kerstin Ainouz